

ruosmaniye (nr. 1864) ve Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 200) kütüphanelerinde birer nüshası mevcuttur. 5. *Fıkhü'l-kulûb ve mi'râcû'l-ğuyûb*. Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde bir nüshası vardır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 522; *DMBİ*, IV, 323). 6. *Qurretü'l-âyn fî beyâni virdi'l-hamîsi ve'l-işneyn* (Princeton University Library, Garrett, nr. 2867). 7. *Risâle fi ed'iyeti'l-hac* (Dârü'l-kütübü'l-Mısıriyye, Mecâmî', nr. 10; *Fihristü'l-kütübü'l-'Arabiyye*, VII, 591). 8. *Nefeâtü'z-zekiyye fî ş-şalâti 'alâ hayri'l-beriyye* (Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 1323).

E) Kelâm ve Akaid. 1. *el-Manıku'l-fehvânî ve'l-meşhedü'r-rûhânî fi'l-me'âdi'l-insânî*. Hayat, ölüm, ruh, âlemin son bulması, cennet, cehennem ve nefhanın keyfiyeti gibi konuların ele alındığı eser Cemâleddin el-Kâsımî tarafından yirmi iki risâle ile birlikte yayımlanmıştır (Kahire 1328). 2. *Hâkikatü'l-be-yân fî cevâbi's-sâ'li 'ani'd-delîli ve'd-dâl*. Bir nüshası Bağdat'taki Dârü'l-evkâfi'l-âimme'dedir (nr. 3371/4; bk. Muhammed Es'ad Tales, s. 289). 3. *Keşfü'l-işkâl fî mes'ele'ti'l-ef'âl*. Eserde Mu'tezile'nin insan fiillerinin yaratılması konusundaki görüşlerine cevap verilmiştir (Abdullah Mirdâd Ebü'l-Hayr, s. 463). 4. *Feyzü'l-mennân fî ma'nâ leysa fi'l-imkân eb-de'u mimmâ kân*. Allah'ın yaratılmasından daha güzelini yaratmasının mümkün olmadığına dair bir risâledir. Muhammed Habîb el-Hîle, İbn Akile'nin Mektebetü Mekketi'l-Mükerrreme'de (Tevhîd, nr. 53) kader hakkında bir risâlesi olduğunu söylüyorsa da (*et-Târîh ve'l-mü'errihûn bi-Mekke*, s. 394) bununla son iki eserden birini mi yoksa başka bir eseri mi kastettiği anlaşılmemaktadır.

İbn Akile'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *'Arûsü'l-efrâh fî şerhi ma'nâ hadîşi'l-ervâh*, *Ref'ü'z-zıkr fî fazli'z-zıkr*; *Keşfü'l-hûbe fî me'âni'n-nevbe*; *el-Kavlün-nefis fi'l-cevâb 'an es'ileti İblîs*; *Risâle tete'ullaķu bi-bey'ül-şidde ve'l-emâne ve'l-iķāle* (bk. Abdülhay el-Kettânî, II, 607; Abdullah Mirdâd Ebü'l-Hayr, s. 463). Ayrıca müellifin Şam, Anadolu ve Irak'a yaptığı yolculukları anlatan bir seyahatnâmesi bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Akile, *el-Fevâ'idü'l-celile fî müselâti Muḥammed b. Ahmed 'Akile*, Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 68, vr. 50^b; a.mlf., *el-Mevâhibü'l-cezile fî meruyyâti Muḥammed b. Ahmed 'Akile*, Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 65/2, vr. 8^a-9^a, 74^a vd.; a.mlf., *ez-Ziyâde*

ve'l-ihsân fî 'ulümü'l-Kur'an, Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 6, vr. 239^b; *Tâcü'l-'arûs*, "akl" md.; Murâdî, *Silkü'd-düer*, II, 26-30, 52-55, 219, 304; III, 85, 88, 205, 206, 219, 233; IV, 30-31, 50; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr* (Bulak), I, 261-288; II, 35, 94; IV, 260; Ahlwardt, *Verzeichnis*, II, 271; III, 221; VI, 152; *Fihristü'l-kütübü'l-'Arabiyyeti'l-maḥfûza bi'l-Kütübḥâne-ti'l-Hidiviyye*, Kahire 1308/1891, VII, 590-591; *Hediyetü'l-'ârîfin*, II, 323; *İzâhu'l-meknûn*, I, 32; II, 9, 106, 726; G. Levi Della Vida, *Elenco dei manoscritti arabi islamici della biblioteca Vaticana*, Rome 1935, nr. 1454/4; Brockelmann, *GAL*, II, 506; *Suppl.*, II, 522; *Fihristü'l-Hizâneti'l-Teymüriyye*, Kahire 1367-69/1948-50, II, 307; III, 210; *Fihristü [Kütübü]l-mevcûde bi'l-Mektebeti'l-Ezheriyye: el-muştalah ve 'ulümü'l-hadîs*, Kahire 1952, Hadis, nr. 335/6, *Mustalah*, nr. 364; Muhammed Es'ad Tales, *el-Keşf 'an maḥtûâtü'l-hazâ'ini kütübü'l-evkâf*, Bağdad 1372/1953, nr. 3371/4; Muhammed Hasan Bikâî, *Kitâbnâme-i Büzürg: Qur'an-ı Kerim*, Tahran 1374 hş./1995, I, 160; Fuâd Seyyid, *Dârü'l-kütübü'l-Mısıriyye, Fihristü'l-maḥtûât I: Muştalahu'l-hadîs*, Kahire 1375/1956, s. 94, 259, 272, 292, 310-311; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VIII, 264; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-feḥâris*, I, 98, 485, 513; II, 572, 584, 607-608, 662, 737, 738, 863, 865, 921-922, 976, 998, 1009-1010; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 13; M. Zâhid el-Kevserî, *Fıkhü ehli'l-'Irâķ ve ḥadîşühüm* (nşr. Abdülfettâh Ebü Guḍde), Beyrut 1390/1970, s. 75; Elbânî, *Maḥtûât*, nr. 3672, 9027; O. Löfgren - R. Traini, *Catalogue of the Arabic Manuscripts in the Biblioteca Ambrosiana*, Vicenza 1975-81, nr. 135; R. Mach, *Catalogue of Arabic Manuscripts in the Garrett Collection Princeton University Library*, Princeton-New Jersey 1977, nr. 76, 77, 78, 774, 775, 1956, 2867, 4559; Abdurrahman b. Süleyman el-Ehdel, *en-Nefesü'l-Yemânî ve'r-rûhu'r-reyhânî fi icâzeti'l-kuḍâti beni's-Şevkânî* (nşr. Merkezî'd-Dirâsât ve'l-ebhâsi'l-Yemeniyye), San'a 1979, s. 20-21, 273, ayrıca bk. tür.yer.; *Fihristü maḥtûâtü Câmî'ati'R-riyâd: el-ḥadîs ve 'ulümü'l-hadîs*, Riyad 1980, nr. 707/1; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, II, 487; Ali Şevvâh İshak, *Mu'cemü muşannefâti'l-Kur'ânî'l-Kerim*, Riyad 1403-1404/1983-84, III, 176; Abdullah Mirdâd Ebü'l-Hayr, *el-Muḥtaşar min Kitâbi Neşri'n-nevr* (nşr. M. Saîd el-Âmûdî - Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 35, 292, 462-464; Abdülhamit Birişik, Muhammed b. Akile ve ez-Ziyâde ve'l-ihsân fî 'Ulümü'l-Kur'an'ı (yüksek lisans tezi, 1990, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), s. 2-61; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 124; M. Habîb el-Hîle, *et-Târîh ve'l-mü'errihûn bi-Mekke*, London 1994, s. 393-396; a.mlf., *Fihristü maḥtûâtü Mektebeti Mekketi'l-Mükerrreme: Târîh*, London 1414/1994, s. 69-70; Zeyd b. Abdülmuhsin Âl-i Hüseyin, *Delîlü'r-resâ'ili'l-câmî'iyye fi'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Riyad 1415/1994, s. 272; Muhammed Hâdî Müezzini Câmî, "İbn 'Akile", *DMBİ*, IV, 323.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

İBN ALİVE

(bk. AHMED el-ALEVİ).

İBN ALKAME

(ابن علقمة)

Temmâm b. Âmir b. Ahmed b. Gâlib
b. Temmâm b. Alkame es-Sekaff
(ö. 283/896)

Endülüs'lü vezir, edip ve şair.

187 (804) veya 194 (810) yılında doğdu. Büyük dedesi Endülüs Emevî Emirliği'nin kuruluşunda önemli hizmetleri geçen ve I. Abdurrahman'ın ilk hâcibi olan Ebû Gâlib Temmâm b. Alkame es-Sekaff'dir.

İbn Alkame, Endülüs Emevîleri'nin emirlerinden I. Muhammed ile (852-886) oğulları Münzir (886-888) ve Abdullah'a (888-912) vezirlik yaptı. Vezirliğinin ilk yıllarında Emir Muhammed'in tepkisini çekti ve azledildi. Fakat daha sonra yazdığı güzel şiirlerle hükümdarın gönlünü alıp tekrar görevine döndüğü gibi onunla iyi bir dostluk kurdu ve en yakın adamları arasına girmeyi başardı.

283 yılı Cemâziyelâhîrinde (Temmuz-Ağustos 896) vefat eden İbn Alkame, vezirliğinden çok edebî kişiliği ve özellikle recez vezninde nazmettiği şiirleriyle (urcûze) tanınmıştır. İbnü'l-Ebbâr'a göre onun henüz vezir olmadan 219 (834) yılında yazdığı, hacimli bir tarih kitabı niteliğindeki urcûzede müslümanların İspanya'yı fethi, İspanyol yöneticileri, Endülüs emirleri ve Târik b. Ziyâd'ın fetihlerinden II. Abdurrahman'a (822-852) kadar gelen önemli olaylar anlatılmaktadır. Manzumenin tamamı günümüze ulaşmamış olmakla birlikte çeşitli kaynaklarda ondan bazı parçalar nakledilmiştir. Bunlar arasında, özellikle İbn Dihye'nin naklettiği Endülüs'ün büyük şairlerinden olan, yakışıklılığı sebebiyle "Gazâl" (ceylan) denilen ve mutemet kişiliğinden dolayı Bizans imparatoruna elçi gönderilen Yahyâ b. Hakem el-Gazâl'in hikâyesi dikkat çekicidir (*el-Muḥrib*, s. 133-151).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kütüyye, *Târîhu iftâhi'l-Endelüs* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1410/1989, s. 32, 47, 113; İbn Hayân, *el-Mukḥtebis*, s. 152, 179-184, 482; a.e. (nşr. İsmâil el-Arabî), Rabat 1411/1990, s. 21; Dabbî, *Buḡyetü'l-mültemis* (Ebyârî), II, 673-674; İbn Dihye, *el-Muḥrib* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî v.dğr.), Kahire 1954, s. 133-151; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulle'tü's-siyerâ* (nşr. Hüseyin Mûnis), Kahire 1985, I, 143-144; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, I, 44; Makkarî, *Nefḥü't-ṭîb*, III, 31, 45, 49, 50; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 86; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, IV, 134, 278; A. Huici Miranda, "al-Ġhazâl", *EP* (İng.), II, 1038; D. M. Dunlop, "İbn 'Alkame", a.e., III, 701-702.

MEHMET AYKAÇ